

Ks. Antoni Paciorek, *Jezus z Nazaretu. Czasy i wydarzenia* (Częstochowa: Edycja św. Pawła, 2015). Ss. 535. PLN 49,95. ISBN: 978-83-7797-434-6.

KRZYSZTOF MIELCAREK

Instytut Nauk Biblijnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
adres: Aleje Racławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: krzysztof.mielcarek@kul.pl

Polska biblistyka doczekała się pierwszego kompletnego opracowania szczegółowo omawiającego fenomen historyczny, jakim jest osoba, nauczanie i działalność Jezusa identyfikowanego z racji swojego wychowania z Nazaretem. Dotychczas bowiem czytelnicy w Polsce mogli korzystać tylko z przekładów monografii obcojęzycznych lub wprost z dzieł naukowych dostępnych w językach obcych. Ponad pięćsetstronicowe opracowanie ks. A. Paciorka nie dorównuje wprawdzie ani rozmiarami, ani aparatem naukowym największym dziełom obcojęzycznym tego typu, ale sam autor już we wstępie zaznacza, że głównym zadaniem publikacji jest przybliżenie postaci Jezusa szerszemu gronu czytelników, nie zaś udział w ściśle naukowym dialogu na temat Jezusa historycznego.

Podstawą książki emerytowanego profesora KUL stały się znane dzieła światowej biblistyki, jak czterotomowa publikacja J.P. Meiera (*The Marginal Jew*, I-IV, New York: Doubleday, 1991-2009¹) oraz zbiorowe opracowania w językach angielskim: red. D.L. Bock i R.L. Webb (*Key Events in the Life of Historical Jesus*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2009), niemieckim: red. M. Hengel we współpracy z A.M. Schwemer (*Jesus und das Judentum*, Tübingen: Mohr Siebeck, 2007) i francuskim: red. H. Cousin, J.-P. Lémonon i J. Massonnet (*Le monde où vivait Jésus*, Paris: Cerf, 1998.²2004). Autor otwarcie nawiązuje również do swojej wcześniejszej książki *Kim On jest? Pytania o Jezusa z Nazaretu* (Częstochowa: Edycja św. Pawła, 2013) i kilku innych własnych publikacji, które przynajmniej częściowo dotyczyły podjętej tematyki.

Książka składa się z dziesięciostronicowego wprowadzenia i osiemnastu rozdziałów, których kolejność zgadza się zasadniczo z chronologią Ewangelii. Wprowadzenie poświęcone jest prezentacji współczesnych modeli świata w badaniach fenomenów historyczno-religijnych i kolejnym nurtom

¹ W styczniu tego roku ukazał się kolejny tom: *A Marginal Jew: Rethinking the Historical Jesus. V. Probing the Authenticity of the Parables* (The Anchor Yale Bible Reference Library; New Haven, CT: Yale University Press 2016).

badawczym dotyczącym osoby Jezusa. Autor w swoich rozważaniach opowiada się zasadniczo za modelem metodologiczno-naturalistycznym, widząc jego wartość dla poznania właściwego historycznego kontekstu Jezusa i podstawę do dialogu z niechrześcijanami. Nie odrzuca jednak istnienia rzeczywistości nadprzyrodzonej i w niektórych rozdziałach świadomie do niego nawiązuje.

Trzy pierwsze rozdziały mają charakter wstępny i omawiają odpowiednio źródła biblijne i pozabiblijne na temat Jezusa (s. 29-61) oraz historyczno-geograficzne tło Jego czasów (s. 63-109). W pierwszym rozdziale autor przedstawia kolejno świadectwa wczesnochrześcijańskie (Nowy Testament, agrafo i apokryfy), żydowskie (Józefa Flawiusza, Talmud, *Toledot Jeszu*) i pogańskie (Tacyt, Pliniusz Młodszy, Swetoniusz, Mara bar Serapion), dołączając do nich dane archeologiczne i naukowe kryteria docierania do Jezusa historycznego. Stosunkowo krótki rozdział drugi (s. 63-70) stanowi zarys historii Imperium Rzymskiego i Palestyny w czasach hellenistycznych i władzy Herodiadów, natomiast w kolejnym rozdziale autor omawia krótko najważniejsze dane geograficzne, polityczne i religijne, zatrzymując się dłużej przy charakterystyce najważniejszych stronnictw politycznych i religijnych działających w czasach Jezusa (faryzeusze, saduceusze, esseńczycy, zeloci) i specyficznej grupie etnicznej, jaką byli Samarytanie.

Kolejne rozdziały dotyczą wydarzeń związanych z tzw. Ewangelią Dzieciństwa (s. 111-137), życia ukrytego w Nazarecie (s. 139-159) i chrztu Jezusa nad Jordanem (s. 161-188). Pierwszy z nich zawiera zestawienie wydarzeń należących do dwóch synoptycznych opowiadań i próbę oceny ich wiarygodności historycznej. Drugi jest rodzajem zebrania najważniejszych tradycji wspominających Jezusa w kontekście Nazaretu, do którego autor dołączył takie wyzwania dla historyka, jak kwestia braci i siostr Jezusa, Jego wykształcenie i kondycja celibatariusza. W ostatnim z nich zostały omówione najważniejsze dane dotyczące Jana Chrzciciela i jego porównanie z osobą Jezusa, a także znaczenie relacji między chrztem i następującą po nim teofanią.

Publiczna działalność Jezusa podzielona jest na kilka mniejszych zagadnień omówionych tematycznie: Nauczyciel i słuchacze (s. 189-229), głoszenie królestwa i jego Głosiciel (s. 231-256); znaki Jezusa w odniesieniu do chorób fizycznych i duchowych, wskrzeszeń oraz fenomenów natury (s. 257-287); posiłki Jezusa z celnikami i grzesznikami (s. 289-302); przypowieści (s. 159-176) i inne Jego wypowiedzi, jak: przysłowia, aforyzmy, a także zachęty i napomnienia (s. 343-365).

Rozdziały te zyskały wyraźnie formę refleksji historyczno-teologicznej. Jedynie pierwszy z nich, dotyczący Jezusa i Jego słuchaczy, skupia się bardziej na realiach historyczno-geograficznych, w którym badani odbiorcy zostali podzieleni na: tłumy, uczniów, Dwunastu i krewnych. Dalej autor

zajmuje się naturą królestwa Bożego, jednocześnie osadzając ją w historycznym kontekście oczekiwań ówczesnych mieszkańców Palestyny. Cuda zostały omówione w ich kontekście historycznym i w odniesieniu do ich biblijnej specyfiki. Przedstawieniu cudów Jezusa towarzyszy dyskusja na temat współczesnych interpretacji Jego taumaturgicznej działalności, egzorcyzmów i właściwego rozumienia samej natury cudu. Rozdział poświęcony przypowieściom ma z kolei charakter analizy literackiej, w której wyjaśnia się ich naturę i szczegółowo omawia wybrane kategorie (o zagubionych grzesznikach, miłosiernym Bogu czy nadchodzącym zbawieniu i potrzebie współpracy z łaską). W podobny sposób ujęte zostały krótsze wypowiedzi Jezusa (przysłowia o szabacie, czystości legalnej, nowości Ewangelii i potrzebie ufności wobec Boga, a także zachęty do miłości nieprzyjaciół, powstrzymywania się od przemocy, przysięg, rozwodów). Szczegółowe omówienie sytuacji społecznej w Galilei staje się dla ks. Paciorka okazją do poruszenia zagadnień dotyczących ludzi uznawanych za legalnie nieczystych lub grzesznych.

Łącznikiem między sekcją poświęconą publicznej działalności a scenami związanymi z męką Jezusa jest rozdział na temat Jeruzalem (s. 367-396). Autor omawia w nim kwestię historyczności wjazdu Jezusa do Świętego Miasta i wyjaśnia egzegetyczno-teologiczny sens poszczególnych motywów. Tłem wjazdu Jezusa jest omówienie historycznych realiów przyjazdu do miasta Piłata i innych namiestników. Osobny paragraf stanowi opis tzw. oczyszczenia świątyni, w którym dyskutuje się między innymi zjawisko chronologicznej rozbieżności między narracją synoptyczną i Ewangelią Janową.

Rozważania lubelskiego uczonego zamyka fragment książki poświęcony historycznemu tłu wydarzeń męki i zmartwychwstania (s. 397-522). Autor rozpoczyna swoje rozważania od okoliczności celebracji paschalnej Jezusa w gronie Jego uczniów, a następnie analizuje opisy sceny sądu przed Sanhedrynem, odsyłając czytelnika do szerszego tła samego procesu oraz znaczenia rzekomego bluźnierstwa. W kolejnej scenie uwaga czytelnika została skierowana na postać Poncjusza Piłata. Ewangeliści piszą o nim raczej skromnie i dosyć jednostronnie, stąd ks. Paciorek postanowił zarysować szersze historyczne tło tej ważnej postaci, włączając w to również wątek żony rzymskiego prokuratora. Szerzej potraktowano także temat procedur sądowniczych towarzyszących posyłaniu skazańców na śmierć krzyżową. W osobnym rozdziale autor zaproponował szczegółowe omówienie tortury krzyżowej i wszystkich okoliczności jej towarzyszących, aż po śmierć.

Ostatni rozdział, dotyczący zmartwychwstania, prezentuje refleksję nad naturą zmartwychwstania i historyczną warstwą tego zbawczego wydarzenia (s. 503-341). Ks. Paciorek omawia fenomen świadectwa pustego grobu,

zjawień Zmartwychwstałego, a także najważniejszą formułę wiary na temat powstania Jezusa „trzeciego dnia” (1 Kor 15,3-8).

Zakończenie książki odbiega nieco od jej podstawowej treści, ponieważ zamiast spodziewanego podsumowania w kluczu metodologiczno-naturalistycznym autor pokusił się raczej o rodzaj pastoralnego summarium. W jego ramach na pierwszy plan została wysunięta duchowa potrzeba każdego chrześcijanina, by postawić Jezusa w centrum swojego życia. Ks. Paciorek podkreślił również samoobjawienie się Boga w Chrystusie, przesłanie o królestwie Bożym i konieczność żywego naśladownictwa Jezusa. W refleksjach tych dopatrzeć się można echa ostatniego dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej: *Natchnienie i prawda Pisma świętego. Słowo, które od Boga pochodzi i mówi o Bogu, aby zbawić świat* (2014).

W książce pojawiają się te same mapy ilustrujące środowisko życia Jezusa, które czytelnik mógł spotkać już w opracowaniu *Kim On jest?* Stąd – podobnie jak w przypadku pierwszej książki – także i tym razem należy żałować, że skala map i jakość ich wykonania nie pozwala na dobrą orientację, co podważa sensowność ich umieszczenia. Ich powiększenie i rozplanowanie na osobnych stronach z pewnością poprawiłoby ich funkcjonalność, ułatwiając lekturę książki.

Książka ks. A. Paciorka *Jezus z Nazaretu. Czasy i wydarzenia* z pewnością bardziej należy do grupy opracowań popularno-naukowych niż ściśle naukowych. Czytelnik znajdzie tam jednak olbrzymie kompendium wiedzy o Jezusie i jego czasach. Autor w sposób przystępny, a jednocześnie kompetentny przybliży te skomplikowane zagadnienia, uzupełniając je wybraną bibliografią umieszczaną po każdym rozdziale i na końcu opracowania. Egzegeta z KUL-u odchodzi niekiedy od głównego celu swoich rozważań, poświęcając więcej uwagi rozważaniom duchowo-teologicznym, ale są one usprawiedliwione motywacją pogłębienia spojrzenia odbiorcy na kluczowe tematy i wyzwania zawarte w poszczególnych ewangeliach. Dla studentów teologii zapoznających się z treścią i tłem biblijnym Ewangelii jest ona lekturą obowiązkową, która na długo zagości w propozycjach wykładowców. Natomiast dla wyrobionego czytelnika, poszukującego pogłębienia swojej wiedzy o tle historycznym czasów Jezusa i znaczeniu poszczególnych scen opisywanych w ewangeliach, będzie ona wartościowym drogowskazem w przedzieraniu się przez gąszcz pytań i wątpliwości, które rodzą się na kanwie lektury, a także doskonałym punktem wyjścia do literatury naukowej nie tylko takich autorów, jak J.P. Meier czy N.T. Wright, ale także G. Vermes czy D. Crossan.